

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē niḡamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

śrīmadrāmāyaṇē vālmīkīyē ādikāvyaē ayōdhyākāṇḍē

॥ dvipañcāśaḥ sargaḥ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ dvipañcāśaḥ sargaḥ ॥

śrīrāmasyājñayā guhēna svāmātyadvārā naukāyā ānayanam
śrīrāmasya sumantram pratyayōdhyāyām nivartitumādēśaḥ,
mātuḥ pituśca kṛtē sandēśaśrāvaṇam svayamapi vanamēva
gantumāgraham kurvataḥ sumantrasya śrīrāmēṇa
saprabōdham nivartanam śrīrāmādīnām naukāyāmārōhaṇam
sītāyā gaṅgām prati prārthanā, naukayā gaṅgāmuttīrya
śrīrāmādīnām vatsadēśē gamanam sāyam vṛkṣasya mūlē
nivāsanāya prasthānam ca

prabhātāyām tu śarvaryām
pr̥thuvakṣā mahāyaśāḥ |
uvāca rāmaḥ saumitriṃ
lakṣmaṇam śubhalakṣaṇam ॥ 2.52.1 ॥

bhāskarōdayakālō'sau
gatā bhagavatī niśā |
asau sukr̥ṣṇō vihagaḥ
kōkilastāta kūjati ॥ 2.52.2 ॥

barhiṇānām ca nirghōṣaḥ
śrūyatē nadatām vanē |

tarāma jāhnavīm saumya
śīghragāṃ sāgaraṅgamām || 2.52.3 ||

vijñāya rāmasya vacaḥ
saumitrirmitranandanah |
guhamāmantrya sūtaṃ ca
sō'tiṣṭhad bhrāturagrataḥ || 2.52.4 ||

sa tu rāmasya vacanaṃ
niśamya pratigrhya ca |
sthatistūrṇamāhūya
sacivānidamabravīt || 2.52.5 ||

asya vāhanasaṃyuktāṃ
karṇagrāhavatīm śubhām |
supratārāṃ dṛḍhāṃ tīrthē
śīghraṃ nāvamupāhara || 2.52.6 ||

taṃ niśamya guhādēśaṃ
guhāmātyō gatō mahān |
upōhya rucirāṃ nāvaṃ
guhāya pratyavēdayat || 2.52.7 ||

tataḥ sa prāñjalirbhūtvā
guhō rāghavamabravīt |
upasthitēyaṃ naurdēva
bhūyaḥ kiṃ karavāṇi tē || 2.52.8 ||

tavāmarasutaprakhya
tartuṃ sāgaragāminīm |

nauriyaṃ puruṣavyāghra
śīghramārōha suvrata || 2.52.9 ||

athōvāca mahātējā
rāmō guhamidaṃ vacaḥ |
kṛtakāmō'smi bhavatā
śīghramārōpyatāmiti || 2.52.10 ||

tataḥ kalāpān sannahya
khaḍgau badhvā ca dhanvinau |
jagmaturyēna tāṃ gaṅgāṃ
sītayā saha rāghavau || 2.52.11 ||

rāmamēvaṃ tu dharmajña -
mupāgatya vinītavat |
kimahaṃ karavāṇīti
sūtaḥ prāñjalirabravīt || 2.52.12 ||

tatō'bravīd dāśarathiḥ sumantraṃ
spṛśan karēṇōttamadakṣiṇēna |
sumantra śīghraṃ punarēva yāhi
rājñaḥ sakāśē bhava cāpramattaḥ || 2.52.13 ||

nivartasvētyuvācaina -
mētāvaddhi kṛtaṃ mama |
rathaṃ vihāya padbhyāṃ tu
gamiṣyāmō mahāvanam || 2.52.14 ||

ātmānaṃ tvabhyanuñāta -
mavēkṣyārtaḥ sa sārathiḥ |

sumantraḥ puruṣavyāghra -
maikṣvākamidamabravīt || 2.52.15 ||

nātikrāntamidaṃ lōkē
puruṣēṇēha kēnacit |
tava sabhrātrbhāryasya
vāsaḥ prākṛtavat vanē || 2.52.16 ||

na manyē brahmacaryē vā
svadhītē vā phalōdayaḥ |
mārdavārjavayōrvāpi
tvāṃ cēd vyasanamāgatam || 2.52.17 ||

saha rāghava vaidēhyā
bhrātrā caiva vanē vasan |
tvam gatiṃ prāpsyasē vīra
trīn lōkāṃstu jayanniva || 2.52.18 ||

vayaṃ khalu hatā rāma
yē tvayā hyupavañcitāḥ |
kaikēyyā vaśamēṣyāmaḥ
pāpāyā duḥkhabhāginaḥ || 2.52.19 ||

iti bruvannātmasamaṃ
sumantraḥ sārathistadā |
drṣṭvā dūragataṃ rāmaṃ
duḥkhārtō rurudē ciram || 2.52.20 ||

tatastu vigatē bāṣpē
sūtaṃ sprṣṭvōdakaṃ śucim |

rāmastu madhuraṃ vākyam
punaḥ punaruvāca tam || 2.52.21 ||

ikṣvākūṇām tvayā tulyam
suhṛdam nōpalakṣayē |
yathā daśarathō rājā
mām na śōcēt tathā kuru || 2.52.22 ||

śōkōpahatacētāśca
vṛddhaśca jagatīpatiḥ |
kāmaabhārāvasannaśca
tasmādētad bravīmi tē || 2.52.23 ||

yad yathā jñāpayēt kiñcit
sa mahātmā mahīpatiḥ |
kaikēyyāḥ priyakāmārtham
kāryam tadavikāṅkṣayā || 2.52.24 ||

ētadartham hi rājyāni
praśāsati narādhipāḥ |
yadēṣām sarvakṛtyēṣu
manō na pratihanyatē || 2.52.25 ||

yad yathā sa mahārājō
nālīkamadhigacchati |
na ca tāmyati śōkēna
sumantra kuru tat tathā || 2.52.26 ||

adr̥ṣṭaduḥkham rājānam
vṛddhamāryam jitēndriyam |

brūyāstvamabhivādyai
mama hētōridaṃ vacaḥ || 2.52.27 ||

na cāhamanuśōcāmi
lakṣmaṇō na ca śōcati |
ayōdhyāyāścyutāścēti
vanē vatsyāmahēti vā || 2.52.28 ||

caturdaśasu varṣēṣu
nivṛttēṣu punaḥ punaḥ |
lakṣmaṇaṃ mām ca sītāṃ ca
drakṣyasē śīghramāgatān || 2.52.29 ||

ēvamuktvā tu rājānaṃ
mātaraṃ ca sumantra mē |
anyāśca dēvīḥ sahitāḥ
kaikēyīm ca punaḥ punaḥ || 2.52.30 ||

ārōgyaṃ brūhi kausalyā -
matha pādābhivandanam |
sītāyā mama cāryasya
vacanāllakṣmaṇasya ca || 2.52.31 ||

brūyāścāpi mahārājaṃ
bharataṃ kṣipramānaya |
āgataścāpi bharataḥ
sthāpyō nṛpamatē padē || 2.52.32 ||

bharataṃ ca pariṣvajya
yauvarājyē'bhiṣicya ca |

asmatsantāpajaṃ duḥkhaṃ
na tvāmabhibhaviṣyati || 2.52.33 ||

bharataścāpi vaktavyō
yathā rājani vartasē |
tathā mātṛṣu vartēthāḥ
sarvāsvēvāviśēṣataḥ || 2.52.34 ||

yathā ca tava kaikēyī
sumitrā cāviśēṣataḥ |
tathaiva dēvī kausalyā
mama mātā viśēṣataḥ || 2.52.35 ||

tātasya priyakāmēna
yauvarājyamavēkṣatā |
lōkayōrubhayōḥ śakyaṃ
nityadā sukhamēdhitum || 2.52.36 ||

nivartyamānō rāmēṇa
sumantraḥ pratibōdhitāḥ |
tatsarvaṃ vacanaṃ śrutvā
snēhāt kākutsthamabravīt || 2.52.37 ||

yadahaṃ nōpacārēṇa
brūyāṃ snēhādaviklavam |
bhaktimāniti tat tāvad
vākyaṃ tvaṃ kṣantumarhasi || 2.52.38 ||

kathaṃ hi tvavihīnō'haṃ
pratiyāsyāmi tām purīm |

tava tāta viyōgēna
putraśōkāturāmiva || 2.52.39 ||

sarāmamapi tāvanmē
ratham dṛṣṭvā tadā janaḥ |
vinā rāmaṁ ratham dṛṣṭvā
vidīryētāpi sā purī || 2.52.40 ||

dainyaṁ hi nagarī gacchēd
dṛṣṭvā śūnyamimaṁ ratham |
sūtāvaśēṣaṁ svaṁ sainyaṁ
hatavīramivāhavē || 2.52.41 ||

dūrē'pi nivasantaṁ tvāṁ
mānasēnāgrataḥ sthitam |
cintayantō'dya nūnaṁ tvāṁ
nirāhārāḥ kṛtāḥ prajāḥ || 2.52.42 ||

dṛṣṭaṁ tad vai tvayā rāma
yādṛśaṁ tvatpravāsanē |
prajānāṁ saṅkulaṁ vṛttaṁ
tvacchōkaklāntacētasām || 2.52.43 ||

ārtanādō hi yaḥ paurai -
runmuktastvatpravāsanē |
sarathaṁ māṁ niśāmyaiva
kuryuḥ śataguṇaṁ tataḥ || 2.52.44 ||

ahaṁ kiṁ cāpi vakṣyāmi
dēvīm tava sutō mayā |

nītō'sau mātulakulaṃ
santāpaṃ mā kṛthā iti || 2.52.45 ||

asatyamapi naivāhaṃ
brūyāṃ vacanamīdṛśam |
kathamapriyamēvāhaṃ
brūyāṃ satyamidaṃ vacaḥ || 2.52.46 ||

mama tāvanniyōgasthā -
stvadbandhujanavāhinaḥ |
kathaṃ rathaṃ tvayā hīnaṃ
pravāhyanti hayōttamāḥ || 2.52.47 ||

tanna śakṣyāmyahaṃ gantu -
mayōdhyāṃ tvadṛtē'nagha |
vanavāsānuyānāya
māmanujñātumarhasi || 2.52.48 ||

yadi mē yācamānasya
tyāgamēva kariṣyasi |
sarathō'gniṃ pravēkṣyāmi
tyaktamātra iha tvayā || 2.52.49 ||

bhaviṣyanti vanē yāni
tapōvighnakarāṇi tē |
rathēna pratibādhiṣyē
tāni sarvāṇi rāghava || 2.52.50 ||

tvatkṛtēna mayā prāptaṃ
rathacaryākṛtaṃ sukham |

āśaṃsē tvatkṛtēnāhaṃ
vanavāsakṛtaṃ sukham || 2.52.51 ||

prasīdēcchāmi tē'raṇyē
bhavituṃ pratyānantaraḥ |
prītyābhīhitamicchāmi
bhava mē pratyānantaraḥ || 2.52.52 ||

imē'pi ca hayā vīra
yadi tē vanavāsinaḥ |
paricaryāṃ kariṣyanti
prāpsyanti paramāṃ gatim || 2.52.53 ||

tava śuśrūṣaṇaṃ mūrdhnā
kariṣyāmi vanē vasaṇ |
ayōdhyāṃ dēvalōkaṃ vā
sarvathā prajāhāmyaham || 2.52.54 ||

nahi śakyā pravēṣtuṃ sā
mayāyōdhyā tvayā vinā |
rājadhānī mahēndrasya
yathā duṣkṛtakarmaṇā || 2.52.55 ||

vanavāsē kṣayaṃ prāptē
mamaīṣa hi manōrathaḥ |
yadanēna rathēnaiva
tvāṃ vahēyaṃ purīṃ punaḥ || 2.52.56 ||

caturdaśa hi varṣāṇi
sahitasya tvayā vanē |

kṣaṇabhūtāni yāsyanti

śatasaṅkhyāni cānyathā || 2.52.57 ||

bhṛtyavatsala tiṣṭhantaṃ

bhartr̥putragatē pathi |

bhaktaṃ bhṛtyaṃ sthitaṃ sthityā

na mā tvam̐ hātumarhasi || 2.52.58 ||

ēvaṃ bahuvidhaṃ dīnaṃ

yācamānaṃ punaḥ punaḥ |

rāmō bhṛtyānukampī tu

sumantramidamabravīt || 2.52.59 ||

jānāmi paramāṃ bhakti -

mahaṃ tē bhartr̥vatsala |

śṛṇu cāpi yadārthaṃ tvāṃ

prēṣayāmi purīmitaḥ || 2.52.60 ||

nagarīm̐ tvāṃ gataṃ dṛṣṭvā

jananī mē yavīyasī |

kaikēyī pratyayaṃ gacchē -

diti rāmō vanaṃ gataḥ || 2.52.61 ||

viparītē tuṣṭihīnā

vanavāsaṃ gatē mayi |

rājānaṃ nātiśaṅkēta

mithyāvādīti dhārmikam || 2.52.62 ||

ēṣa mē prathamah̐ kalpō

yadambā mē yavīyasī |

bharatārakṣitaṃ sphītaṃ
putrarājyamavāpsyatē || 2.52.63 ||

mama priyārthaṃ rājñaśca
sumantra tvam purīṃ vraja |
sandiṣṭaścāpi yānarthāṃ -
stāmstān brūyāstathā tathā || 2.52.64 ||

ityuktvā vacanaṃ sūtaṃ
sāntvayitvā punaḥ punaḥ |
guhaṃ vacanamaklībō
rāmō hētumadabravīt || 2.52.65 ||

nēdānīm guha yōgyō'yaṃ
vāsō mē sajanē vanē |
avaśyamāśramē vāsaḥ
kartavyastadgatō vidhiḥ || 2.52.66 ||

sō'haṃ grhītvā niyamaṃ
tapasvijanabhūṣaṇam |
hitakāmaḥ piturbhūyaḥ
sītāyā lakṣmaṇasya ca || 2.52.67 ||

jaṭāḥ kṛtvā gamiṣyāmi
nyagrōdhakṣīramānaya |
tatḥkṣīraṃ rājaputrāya
guhaḥ kṣipramupāharat || 2.52.68 ||

lakṣmaṇasyātmanaścaiva
rāmastēnākarōjjaṭāḥ |

dīrghabāhurnaravyāghrō
jaṭilatvamadhārayat || 2.52.69 ||

tau tadā cīrasampannau
jaṭāmaṇḍaladhāriṇau |
aśōbhētāmṛṣisamau
bhrātarau rāmalakṣmaṇau || 2.52.70 ||

tatō vaikhānasam mārḡa -
māsthitaḥ sahalakṣmaṇaḥ |
vrata mādiṣṭavān rāmaḥ
sahāyam guhamabravīt || 2.52.71 ||

apramattō balē kōśē
durgē janapadē tathā |
bhavēthā guha rājyam hi
durārakṣatamaṇ matam || 2.52.72 ||

tatastaṇ samanujñāpya
guhamikṣvākunandanaḥ |
jagāma tūrṇamavyagraḥ
sabhāryaḥ sahalakṣmaṇaḥ || 2.52.73 ||

sa tu dṛṣṭvā nadītīrē
nāvamikṣvākunandanaḥ |
titīrṣuḥ śīghragāṇ gaṅgā -
midam vacanamabravīt || 2.52.74 ||

ārōha tvam naravyāghra
sthitām nāvamimām śanaiḥ |

sītāṃ cārōpayānvakṣaṃ
pariḡṛhya manasvinīm || 2.52.75 ||

sa bhrātuḥ śāsanaṃ śrutvā
sarvamaṇḍapratikūlayan |
ārōpya maithilīm pūrva -
mārurōhātmavāṃstataḥ || 2.52.76 ||

athārurōha tējasvī
svayaṃ lakṣmaṇapūrvajāḥ |
tatō niṣādādhipati -
rguhō jñātīnacōdayat || 2.52.77 ||

rāghavō'pi mahātējā
nāvamāruhya tāṃ tataḥ |
brahmavatkṣatravaccaiva
jajāpa hitamātmanaḥ || 2.52.78 ||

ācamya ca yathāśāstraṃ
nadīm tāṃ saha sītayā |
praṇamatprītisantuṣṭō
lakṣmaṇaśca mahārathaḥ || 2.52.79 ||

anujñāya sumantraṃ ca
sabalaṃ caiva taṃ guham |
āsthāya nāvaṃ rāmastu
cōdayāmāsa nāvikān || 2.52.80 ||

tatastaiścālitā naukā
karṇadhārasamāhitā |

śubhasphyavēgābhihatā
śīghraṃ salilamatyagāt || 2.52.81 ||

madhyaṃ tu samanuprāpya
bhāgīrathyāstvaninditā |
vaidēhī prāñjalirbhūtvā
tām nadīmidamabravīt || 2.52.82 ||

putrō daśarathasyāyaṃ
mahārājasya dhīmataḥ |
nidēśaṃ pālayatvēnaṃ
gaṅgē tvadabhirakṣitaḥ || 2.52.83 ||

caturdaśa hi varṣāṇi
samagrāṇyuṣya kānanē |
bhrātrā saha mayā caiva
punaḥ pratyāgamiṣyati || 2.52.84 ||

tatastvām dēvi subhagē
kṣēmēṇa punarāgatā |
yakṣyē pramuditā gaṅgē
sarvakāmasamṛddhinī || 2.52.85 ||

tvam hi tripathagē dēvi
brahmalōkaṃ samakṣasē |
bhāryā cōdadhiraṅjasya
lōkē'smin sampradṛśyasē || 2.52.86 ||

sā tvām dēvi namasyāmi
praśaṃsāmi ca śōbhanē |

prāptarājyē naravyāghrē
śivēna punarāgatē || 2.52.87 ||

gavāṃ śatasahasraṃ ca
vastrāṇyannaṃ ca pēśalam |
brāhmaṇēbhyaḥ pradāsyāmi
tava priyacikīrṣayā || 2.52.88 ||

surāghaṭasahasrēṇa
māṃsabhūtaudanēna ca |
yakṣyē tvāṃ prīyatāṃ dēvi
purīm punarupāgatā || 2.52.89 ||

yāni tvattīravāsīni
daivatāni ca santi hi |
tāni sarvāṇi yakṣyāmi
tīrthānyāyatanāni ca || 2.52.90 ||

punarēva mahābāhu -
rmayā bhrātrā ca saṅgataḥ |
ayōdhyāṃ vanavāsāt tu
praviśatvanaghō'naghē || 2.52.91 ||

tathā sambhāṣamāṇā sā
sītā gaṅgāmaninditā |
dakṣiṇā dakṣiṇaṃ tīraṃ
kṣipramēvābhyupāgamat || 2.52.92 ||

tīraṃ tu samanuprāpya
nāvaṃ hitvā nararṣabhaḥ |

prātiṣṭhata saha bhrātrā
vaidēhyā ca parantapaḥ || 2.52.93 ||

athābravīnmahābāhuḥ
sumitrānandavardhanam |
bhava saṁrakṣaṇārthāya
sajanē vijanē'pi vā || 2.52.94 ||

avaśyaṁ rakṣaṇaṁ kāryaṁ
madvidhairvijanē vanē |
agratō gaccha saumitrē
sītā tvāmanugacchatu || 2.52.95 ||

prṣṭhatō'nugamiśyāmi
sītāṁ tvāṁ cānupālayan |
anyōnyasya hi nō rakṣā
kartavyā puruṣarṣabha || 2.52.96 ||

na hi tāvadatikrāntā -
sukarā kācana kriyā |
adya duḥkhaṁ tu vaidēhī
vanavāsasya vētsyati || 2.52.97 ||

praṇaṣṭajanasambādhaṁ
kṣētrārāmaṁvivarjitaṁ |
viṣamaṁ ca prapātaṁ ca
vanamadya pravēkṣyati || 2.52.98 ||

śrutvā rāmasya vacanaṁ
pratasthē lakṣmaṇō'grataḥ |

anantaram ca sītāyā

rāghavō raghunandanah || 2.52.99 ||

gataṁ tu gaṅgāparapāramāśu

rāmaṁ sumantraḥ satataṁ nirīkṣya |

adhvaprakarṣād vinivṛttadrṣṭi -

rmumōca bāṣpaṁ vyathitastapasvī || 2.52.100 ||

sa lōkapālapratimaprabhāvavāṁ -

stīrtvā mahātmā varadō mahānadīm |

tataḥ samṛddhāñśubhasasyamālinah

kramēṇa vatsān muditānupāgamat || 2.52.101 ||

tau tatra hatvā caturō mahāmṛgān

varāhamṛśyaṁ pṛṣataṁ mahārurum |

ādāya mēdhyam tvaritam bubhukṣitau

vāsāya kālē yayaturvanaspatim || 2.52.102 ||

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyē

ayōdhyākāṇḍē dvipaṅcāśaḥ sargaḥ ||